

Ferrer i Guàrdia, cent anys

ANTONI DALMAU / Escriptor

AVUI, 14 d'octubre del 2009

Ahir dimarts, dia 13 d'octubre, a les nou i cinc del matí, va fer cent anys que Francesc Ferrer i Guàrdia va ser afusellat al fossat de Santa Eulàlia del castell de Montjuïc. Com és prou sabut, les seves darreres paraules davant l'escamot d'execució van ser: "*Soy inocente. ¡Viva la Escuela Moderna!*". Així es posava terme a una de les pàgines més ignominioses de la justícia militar espanyola, per bé que l'execució de Ferrer va ser el resultat d'una campanya instigada des d'amplis sectors conservadors i clericals de tota la societat catalana i espanyola. Com també és prou sabut, ell va ser el principal cap de turc escollit per simbolitzar l'amplíssima repressió que es va engegar després dels fets que han passat a la història amb l'expressió preferent la Setmana Tràgica.

DINS EL CONTEXT D'AQUEST CENTENARI, el record d'aquells "set dies de fúria" de l'estiu de l'any 1909 ha generat entre nosaltres una gran quantitat d'iniciatives. Per parlar de la més recent, ara fa una setmana va inaugurar-se, a la biblioteca Jaume Fuster de Gràcia, una exposició itinerant que, sota el títol *La Setmana Tràgica. Motius i fets*, ha estat organitzada pels Grups de Recerca Local de Barcelona, coordinada per l'Institut Ramon Muntaner i comissariada per Teresa Abelló. Fins a final d'any, queden encara altres propostes per fer i no pas totes només a la ciutat de Barcelona o en altres indrets de Catalunya: aquests mateixos dies, per posar un altre exemple, tenen lloc a Palma unes Jornades d'Educació Llibertària en homenatge a Ferrer i Guàrdia, organitzades per l'Ateneu Llibertari Estel Negre i la CNT-AIT de la capital de les Illes.

FINS ARA, I DE LA PRIMAVERA ENÇÀ, la commemoració de la Setmana Tràgica i de l'execució de Ferrer ofereix entre nosaltres un balanç francament impressionant, si més no en nombre i quantitat: sis reedicions de llibres, nou obres originals de caràcter històric i quatre novel·les; mitja dotzena de revistes de divulgació històrica que hi han dedicat articles o números especials; un total de deu seminaris i cicles de xerrades, només a Barcelona i sense comptar la multitud de conferències disperses organitzades per centres cívics, aules de la gent gran i altres entitats de tot Catalunya; nou exposicions i tres itineraris... Tot plegat, doncs, presenta un gruix molt considerable, la qual cosa mostra fins a quin punt l'esclat revolucionari d'ara fa cent anys, amb tot el seu correlat de destrucció i de crema d'edificis religiosos, desvetlla encara un extraordinari interès entre nosaltres, de manera que les noves generacions i els nous públics n'hauran pogut tenir un coneixement prou complet. Pel que fa al balanç estrictament historiogràfic, potser l'obra publicada entre tots nosaltres no aporta gaires novetats significatives al coneixement d'uns fets que ja disposaven d'uns quants llibres de referència que no han estat encara superats. Però sempre són possibles noves interpretacions, nous detalls i noves mirades que completen la nostra visió. I, posats a cercar-hi alguna mancança, i a desgrat de certes aportacions interessants, potser encara no coneixem prou bé i amb tot el detall necessari l'abast i la profunditat de tot el que va succeir aquells dies fora de Barcelona, en la vintena llarga de poblacions catalanes que van sumar-se a la revolta. D'aquesta manera tal volta ens adonaríem que els fets del juliol de 1909 no van ser únicament una explosió d'indignació popular a la gran ciutat o al cinturó industrial i urbà de la capital de Catalunya, i veuríem que la "traca" de què parlava el governador civil de l'època va estendre's de Ripoll fins a la costa, i de Palafrugell fins a Reus.

I sabríem millor, per posar un sol exemple, que en una població rural com Arbeca, situada a cent cinquanta quilòmetres de Barcelona, també van aixecar-se vies i van cremar-se vagons del ferrocarril.

I, EN EL REREFONS D'AQUELLS ESDEVENIMENTS insospitats, d'aquella rebel·lió sense objectius i sense líders, la figura mitificada i tràgica d'un conspirador nat, d'un revolucionari infatigable i d'un pedagog renovador que a penes va tenir cap participació en els fets i que, en canvi, va pagar amb la seva vida l'odi cerval que havia anat concitant en els darrers anys de la seva vida. Certament, la figura de Francesc Ferrer i Guàrdia no sol deixar indiferent, i ha estat objecte, des de posicions antagòniques entre si, de judicis de valor molt oposats. Simplificant, hi ha qui el considera el responsable d'una aportació notable, en un context espanyol manifestament reaccionari, a la reforma educativa i a la pedagogia del segle XX, a través fonamentalment de l'Escola Moderna, i un agitador nat que va destinar-ho tot, la vida mateixa i els poderosos mitjans de què disposava, al servei d'una renovació profunda de la societat, per la via de la revolució. D'altres en canvi, consideren la seva contribució pedagògica com a francament mediocre i doctrinària i pensen que va viure una existència personalment poc exemplar i sempre entre bastidors al servei d'una ideologia erràtica i confusa. Contribueixen a aquesta disparitat d'opinions elements personals tan heterogenis com la seva condició de maçó, la seva fortuna i la forma d'adquirir-la, el seu gust per la bona vida, l'exclusió objectiva dels obrers de la seva escola, el seu anticatalanisme radical, la seva intel·ligència, la seva arrogància, el seu dogmatisme visionari, la seva capacitat de treball, la seva indiscutible força d'atracció.

AQUEST ÉS L'HOME QUE VAN AFUSELLAR injustament ara fa exactament cent anys, un home d'adscripció ideològica no gens senzilla, perquè, com s'ha dit, Ferrer va ser, simultàniament o successivament, republicà, maçó, lliurepensador, socialista i llibertari, tot amb una gran intensitat. Un home que va esdevenir un mite de la llibertat i el lliurepensament en una Espanya profundament endarrerida i tenebrosa, un pedagog infatigable que va provocar una mobilització espectacular per tot Europa -només a França 135 manifestacions i mítings de protesta-, i que va constituir-se, als ulls de tot el món, en la imatge de la víctima innocent de la Inquisició, de l'Espanya més negra, d'una monarquia sanguinària. Un home finalment conseqüent, que va encarar amb tota dignitat la seva mort i que, convençut que les seves idees no moririen pas amb ell, va deixar escrites a la seva companya aquestes darreres paraules: *"No puedo continuar, me toman la vida"*. Precisament ahir, 13 d'octubre, va fer cent anys d'aquesta història...